Copyright – Jan Aasbjerg Petersen – gymdansk.dk

At analysere tekster i dansk

I danskfaget arbejder vi med tekster. Vi arbejder med det, man kalder et 'udvidet tekstbegreb', som betyder, at alle former for kommunikation er tekster: digte, noveller, TikTokvideoer, dokumentarfilm, chats, billeder. Og alle typer af tekster kan behandles med danskfaget. Også den tekst, du sidder og læser lige nu, kunne behandles med en danskfaglig analyse.

Danskfaget arbejder ofte analytisk med tekster. Vi kan godt læse tekster for oplevelsens skyld - uden at behandle den analytisk, men det danskfaglige arbejde med en tekst består af en analyse og fortolkning.

At analysere og fortolke tekster handler grundlæggende om at nedbryde teksten i mindre dele, identificere mønstre i fx personer og deres handlinger og at se, hvordan mønstrene sprogligt og/eller visuelt etableres. De enkelte dele og mønstre samles i nogle helheder, der tillægges betydninger. Med analyse og fortolkning etablerer læseren en betydning i teksten, som man ikke opdager første gang, man læser en tekst.

At analysere handler derfor ikke om at give et referat af teksten, men om at analysere sig frem til nogle pointer i det, teksten siger, og den måde, teksten siger det på. Hvilken tematik forholder teksten sig til, og hvilket perspektiv har teksten på verden? Hvordan er den skrevet eller filmet?

Målet for analyse og fortolkningen er at besvare det overordnede spørgsmål: Hvad siger teksten? Man kan tale om budskabet, men her på gymdansk.dk anvendes ordet 'udsagn'. Ikke alle tekster har et moralsk budskab, men alle tekster har et udsagn om verden.

Analyse og fortolkning er at arbejde sig frem mod at finde ud af, *hvad* teksten siger, men

Copyright – Jan Aasbjerg Petersen – gymdansk.dk

Copyright – Jan Aasbjerg Petersen – gymdansk.dk

også *hvordan* den siger det. Kort sagt: Fortolkning handler om at finde ud af, *hvad* teksten siger, og analysen afdækker, *hvordan* dette *hvad* etableres.

Tekster er naturligvis ikke ens - hverken i det, de siger, eller måden de siger det på. Mange tekster kredser om de samme *temaer*, der nærmest kan blive klichéer: mislykket kærlighed, ængstelse over eksistensen, håbet om en bedre verden, forbitrelse over tilværelsen, ensomhed, begejstring over livets kaos. Mulighederne er mange, og de samme tematikker går igen i mange tekster. Derfor kan det nærmest betragtes som klichéer. Men måden temaerne behandles på er forskellige, og det vil analysearbejdet kunne påvise. Fx kan filmen *Star Wars* og Red Barnets kampagnevideo for at støtte fattige børn have samme tema: Vi skal bekæmpe det onde ved at holde sammen. Men måden, den tematik etableres på, er ikke ens for filmen og kampagnevideoen. De anvender forskellige personer, miljøer og virkemidler, og det kan vi behandle med analysen.

Litteraturen står helt centralt i danskfaget. Vi skal læse meget litteratur i form af digte, noveller og andre fiktive skriftlige tekster. Det er i litteraturens måde at etablere klichéer på, at det æstetiske og forunderlige i litteratur ligger. Litteraturens særlige karakteristika er brugen af sproget, som skaber det litterære rum, de fiktive personer handler i. Det er her litteraturens fascinationskraft ligger, og den kan gøre os klogere på andre måder at leve i og forstå verden på. Det er det, der kan gribe os som læsere og gøre os klogere på andres perspektiver på livet. Men det er også det, der gør, at litteratur kan blive opfattet som svært tilgængelig.

Hvad går analyse af litteratur ud på - og hvordan gør man?
I analyse og fortolkning skal du finde sammenhænge mellem det, teksten siger, og den måde, teksten siger det på. Tekstens 'hvad' er tekstens udsagn, men for at identificere, hvordan et udsagn eller en tematik etableres i en tekst, skal vi fortolke og analysere.

For at anvende en allegori er litterære tekster som et tæppe i forskellige farver blandet mellem hinanden. Disse farver er grundlæggende forskellige tråde, der er vævet ind mellem hinanden. Analysen identificerer disse tråde og finder nogle sammenhænge og mønstre mellem dem, som er med til at skabe netop dette tæppes udseende. Så de semantiske felter i digtet er én farve tråd, brugen af metaforer er en anden farve og sammen danner disse tråde et tæppe, en helhed, som gør, at dette tæppe ser anderledes ud end andre tæpper. Analyse og fortolkning handler grundlæggende om at få disse tråde identificeret og få dem knyttet sammen og på den måde identificere sammenhænge i tæppet; i teksten.

Copyright – Jan Aasbjerg Petersen – gymdansk.dk

Copyright – Jan Aasbjerg Petersen – gymdansk.dk

Til det analytiske arbejde kommer en lang række danskfaglige begreber i spil. De danskfaglige begreber gør det nemmere for os at identificere nogle særlige karakteristika ved en tekst. Med begreberne kan vi identificere nogle tråde, men vi forholder os også til, om disse har en særlig betydning for teksten. At der anvendes en 1. personfortæller i en novelle har en betydning for, hvad vi som læsere bliver fortalt. Derved hjælper de danskfaglige begreber os til at blive opmærksomme på, hvordan teksten etablerer sit udsagn. Når vi eksempelvis kan identificere en metafor, så bliver vi bevidste om, at teksten nu gør noget særligt og forsøger at beskrive noget særligt for os på en særlig måde. Analysen af en tekst bliver således styrket af anvendelsen af danskfaglige begreber, og det er det, der gør det analytiske og fortolkende arbejde til et metodisk arbejde. Derfor handler analyse ikke om blot at identificere fortælletypen eller metaforer, men at identificere dem, fordi de har en betydning for etableringen af tekstens udsagn: Den tråds farve spiller en væsentlig rolle for tæppets udtryk. Anvendelsen af en 3. person behavioristisk fortæller i en novelle af Helle Helle er eksempelvis tæt knyttet til den sceniske fremstillingsform, og at vi ikke får et indre syn på personerne, men kun et ydre syn.

Forskel mellem analyse og fortolkning

I det analytiske arbejde anvendes det danskfaglige analytiske begrebsapparat til at identificere eksempelvis fortællertype eller metaforer på baggrund af citater. I fortolkningen tillægges disse analytiske iagttagelser en betydning. *Analysen* arbejder

Copyright – Jan Aasbjerg Petersen – gymdansk.dk

Copyright – Jan Aasbjerg Petersen – gymdansk.dk

således med at identificere forskellige greb, litterære virkemidler og sproglige virkemidler, og med *fortolkningen* tillægger vi som analytikere iagttagelserne en betydning. Det er altså i fortolkningen, at pointer knyttes til tekstanalysen, og det skal gøres på baggrund af analytiske iagttagelser. Desuden forbinder man i fortolkningen pointer på tværs af teksten. Fortolkningen knytter således nogle knuder sammen i tæppets mønster.

Når vi analyserer og fortolker en litterær tekst, er nykritikkens nærlæsning den *metode*, vi typisk vil gribe til, da det er en metode, der koncentrerer sig om teksten. Centralt for nærlæsningen er analytisk arbejde med konkrete tekstcitater: Vi skal helt ned i teksten og dens sproglige formuleringer, ned i detaljerne. Et redskab er at overveje, *hvorfor* der står netop det, der står. *Hvorfor* er lige præcis de ord anvendt frem for andre, lignende ord? Ud fra vores nærlæsning af konkrete citater arbejder vi os frem mod nogle pointer på et mere overordnet niveau, som handler om personernes udvikling, digterjegets perspektiv på tilværelsen eller lignende. De enkelte bidder af en tekst kan sammen med andre bidder og sproglige formuleringer i andre tekstpassager pege frem mod nogle overordnede pointer - nogle større helheder. Det er desuden væsentligt kun at arbejde med de dele, der er relevante for tekstens udsagn - helheden.

Undersiden *Nykritikken* indeholder en præsentation af nykritikken som teori og metode. På siderne *Analyse af prosa* og *Analyse af lyrik* kan du finde modeller til at analysere prosa og lyrik, og her finder du også en præsentation af de danskfaglige begreber, du kan bruge i arbejdet med noveller, digte og romaner.

Omfang: 3,2 ns

Opdateret 17. november 2022

Copyright Jan Aasbjerg Haugaard Petersen

Copyright - Jan Aasbjerg Petersen

Copyright – Jan Aasbjerg Petersen – gymdansk.dk